

Bron: J. de Kort (1999) boekbespreking van: Woodruff, David, 'Money Unmade. Barter and the Fate of Russian Capitalism', Ithaca and London, 1999, in: *ESB*, vol 84, nr 4234, Dec 10, 1999, p. 924.

Joop de Kort
Instituut voor Oosteuropes Recht en Ruslandkunde
Universiteit Leiden

Ruilhandel en het Russische kapitalisme

In de afgelopen jaren heeft het IMF, met name onder Amerikaanse druk, grote kredieten verleend aan de Centrale Bank van Rusland. Het land is met 16 miljard Euro de grootste debiteur van het fonds. De kredieten moesten de Russische regering helpen de hervormingsagenda af te werken. Op deze agenda stonden het vrijgeven van de prijzen en het privatiseren van de bedrijven centraal. De tucht van de markt die daardoor zou ontstaan moest bedrijven dwingen om efficiënter te gaan produceren en hun assortiment af te stemmen op de vraag. De kredieten waren nodig om een monetair beleid te kunnen voeren dat prijzen stabiliseerden, waardoor ze dragers konden worden van marktconforme informatie.

Dit veronderstelt volgens David Woodruff¹ wel dat de overheid voldoende macht en gezag heeft om een effectief monetair beleid te voeren. Volgens Woodruff heeft de Russische centrale overheid deze macht niet en een van de gevolgen daarvan is de wijd verspreide handel in natura en het gebruik van alternatieve betalingsvormen als wissels. In Rusland strijden centrale overheid en lokale overheden om de macht over de instituties en met name over die belangrijke institutie: geld. Woodruff beschrijft hoe in Rusland de betekenis van ruilhandel (barter) steeds groter is geworden en daarbij als 'slecht' geld het 'goede' geld uit de circulatie heeft gedreven.

Het vrijgeven van de prijzen (in januari 1992) had moeten leiden tot een monetaarisering van de tot dan toe (min of meer) geplande economie. De bedrijven kregen te maken met prijzen waarmee ze geen economische bedrijfsvoering konden voeren en hadden volgens de theorie die achter de agenda stak moeten gaan herstructureren of in faillissement gaan. Dit gebeurde echter niet. Bedrijven gebruikten de netwerken van onderlinge contacten die tijdens de periode van centrale planning onontbeerlijk waren om planningsfouten op te vangen nu om hun leveranciers te overtuigen leverancierskredieten te verlenen of om ruil in natura tegen een effectief lagere prijs te accepteren.

De lokale autoriteiten, die tijdens het uiteenvallen van de centralistische Sovjetunie veel macht verworven hadden, ondersteunden deze activiteiten en hielpen ondernemingen in hun jurisdictie met het vinden van geschikte ruilhandel. Zij handelden daarbij ook over de grenzen van hun gebied heen. De reden voor dit handelen moet gezocht worden in de consequenties die het faillissement van een onderneming zou hebben op de lokale gemeenschap. Hele gebieden waren voor hun werkgelegenheid, hun sociale voorzieningen, maar ook voor andere zaken zoals energievoorziening vaak afhankelijk van de aanwezigheid van een enkel bedrijf. Lokale autoriteiten accepteerden om dezelfde reden ook veel meer dan de centrale autoriteit betaling van belastingen in natura, veelal vorm gegeven door in betalingsketens die bij de overheid eindigden schulden tegen elkaar weg te strepen.

De centrale overheid stond betrekkelijk machteloos tegen deze praktijk en pogingen van de centrale overheid om betalingen in geld af te dwingen door bijvoorbeeld de fiscus en de electriciteitsbedrijven toe te staan schulden rechtstreeks van de bankrekeningen af te boeken hadden een averechts effect. Bedrijven onttrokken zich nog meer aan de geldeconomie. Uiteindelijk kon de centrale overheid niet veel anders doen dan ook schuldenketens op te zoeken die bij de overheid eindigden om schulden tegen elkaar weg te strepen. Dit betekende

---

¹ David Woodruff, *Money Unmade. Barter and the Fate of Russian Capitalism*, Cornell University Press, 1999, Ithaca and London, 228blz.

de facto het einde van de poging om een monetaire economie te vestigen. Het gevolg was een uitbreiding van alternatieve betalingsvormen, die gescheiden bleven van de formele betalingscircuits en de prijsvorming volstrekt ondoorzichtig maakte. De waarde van de roebel, die vaak alleen als rekeneenheid gebruikt werd, was afhankelijk van de toegang tot producten. Dat was in de periode van centrale planning niet anders.

Money Unmade is een uitdagend boek. Woodruff's beschrijvingen van de ontwikkelingen in de afgelopen 10 jaar schetsen een beeld over de staatsvorming in Rusland, waarbij de centrale overheid gezag verliest aan de regio's. Door daarbij de nadruk te leggen op de rol van het geld schopt de auteur tegen veel heilige huisjes van de mainstream economische adviseurs, die hij verwijt politieke processen te beperken tot een strijd om de verdeling van geld en daarbij de strijd om de staatsvorming ontkennen. Ruilhandel is dan niet meer dan een van de manieren om belasting te ontduiken.

Woodruff's bijdrage is een les in bescheidenheid aan het adres van economen. Het negeren van de manier waarop in Rusland het economisch gedrag zich ontvouwt kan de westerse kredietverleners, het IMF voorop, veel geld gaan kosten. Het is niet de bedoeling van Woodruff om alternatieven voor buitenlandse hulp te bespreken en misschien kan buitenlandse hulp niet veel veranderen, maar het is jammer dat Woodruff geen gedachten ontwikkelt over de steun die vanuit het westen verleend kan worden aan Rusland. Dat zal een van de belangrijkste thema's zijn in de discussie die binnen het IMF gevoerd moet worden over de rol die het fonds kan spelen in de transitie naar een markteconomie in Rusland.